

REPERE RESTRUCTURATIVE ALE GUVERNĂRII CORPORATIVE ÎN ROMÂNIA¹

dr. Ioan BRATU

În procesul transformării economiei românești, investigarea problematicii guvernării corporative este deosebit de importantă și actuală.

Studiul de fată se concentrează asupra interdependenței dintre guvernarea corporativă și restructurarea economiei românesti.

Întrucât conceptul de guvernare corporativă a fost introdus în teoria și practica economică din țările occidentale la începutul anilor '90, considerăm nevoie să precizăm succintă conținutului acestei noțiuni.

1. Conținutul conceptului de guvernare corporativă

Economia modernă de piață se bazează pe un număr relativ redus de organizații puternice, corporații sau companii naționale și transnaționale cu o forță

economică și financiară uriașă și pe un număr mare de firme mijlocii și mici, care cooperează strâns în procesul dezvoltării economice și sociale.

Guvernarea corporativă include, pe de o parte, elementele ei structurale, iar pe de altă parte, mecanismul de interacțiune dintre aceste componente.

Acest concept poate fi înțeles numai dacă se îmbină trei termeni: "corporation" respectiv companie, societate pe acțiuni, societate anonimă; "shareholders" - proprietari, cei care posedă acțiuni; "stakeholders" - factorii interesati într-o afacere care are loc în cadrul unei companii.

Noțiunea de guvernare corporativă include în primul rând termenul de corporație care prezintă forma principală de organizare și conducere în economia de piață modernă.

¹ Sinteza realizată pe baza studiului intitulat "Mecanismul guvernării corporative" care cuprinde următoarele paragrafe: Conceptul de guvernare corporativă; Structura formelor organizatorice și a organismelor de conducere a întreprinderii; Structura de control a activității economice; Guvernarea corporativă și restructurarea economiei.

La desfășurarea activității economice și sociale de către fiecare companie, participă mai mulți actori economici, care sunt direct sau indirect interesati, în existența și profitabilitatea ei.

Principalii actori economici interesati în buna funcționare a unei companii sunt: acționarii, managerii, salariații, clienții și furnizorii, băncile, administrațiile locale, guvernul, forțele politice etc.

Proprietarii (shareholders). Termenul de proprietari este înțeles în sensul cel mai larg cu putință, acela de patron, de acționar, de asociat, de investitor, de întreprinzător.

Proprietarii sunt aceia care și-au investit banii în întreprindere, și-au asumat riscul creării ei, i-au făcut posibilă existența. Ei au dreptul de a decide și controla direct sau indirect modul în care este condusă întreprinderea respectivă.

În timp ce în întreprinderile mici, proprietarul își exercită, de regulă, toate atributele proprietății, în întreprinderile mijlocii, mari și foarte mari, constituite în societăți pe acțiuni, se îngustează sfera de cuprindere a acestora. Astfel, atributul de posesiune se exercită integral de către acționar, cel de folosire de către manageri, iar cele de dispoziție și uzufruct de către ambele categorii de partici-

panți la procesul economic.

Acționarii sunt atât persoane fizice, cât și persoane juridice: bănci, investitori instituționali, alte societăți.

A deține acțiuni la o corporație înseamnă a dispune de acele fonduri bănești necesare investiției și nu presupune o pregătire profesională de specialitate.

Managerii. În majoritatea companiilor complexitatea mecanismului economico-financiar face ca ele să fie conduse de manageri profesioniști.

Managerii sunt, de regulă, mandatați de către proprietari pentru gestionarea companiilor. Ei trebuie să disponă de capacitatea de a ajunge la consens cu acționarii și cu salariații și de a impune schimbările necesare în cadrul companiei pentru restructurarea activității ei și ridicarea profitabilității.

La companiile cu capital integral sau majoritar de stat s-au încheiat între reprezentanții statului și manager sau echipe manageriale contracte de management în care se stabilesc drepturile și obligațiile părților.

Performanțele companiilor depind în mare măsură de calitatea managementului practicat și de exercitarea corespunzătoare a tuturor funcțiilor conducerii.

Managementul este o activitate complexă ce implică o înal-

tă calificare profesională și conduită morală a managerilor.

Salariații. În fiecare companie capitalul uman condiționează nivelul productivității și al profitabilității. Salariații sunt cei care garantează reușita, progresul, succesul companiei.

Obținerea succesului impune ca organele de conducere să se sprijine pe oameni și ca aceștia să fie recompensați, stimulați spre obținerea unor performanțe tot mai ridicate.

Pentru implicarea salariaților trebuie să se asigure pe de o parte cele necesare producției, contracte ferme, materii prime, utilaje moderne, iar pe de altă parte satisfacerea condițiilor de confort, de ambiantă a muncii și de stimulare materială: salarii, prime, participarea la profit etc.

Clienții și furnizorii sunt interesați în performanțele întreprinderii respective influențând și depinzând, într-o anumită măsură, de starea și rezultatele ei.

Controlul clienților se exercită permanent asupra producătorului prin calitatea produselor și a serviciilor cumpărate, prin prețul acestora și termenele de livrare, prin termenele de garanție etc.

Clienții au puterea de a decide de a cumpăra sau nu de la o întreprindere sau de la alta. Încrederea clienților se poate câștiga și menține îndeosebi prin furnizarea de produse și pre-

starea de servicii de cea mai mare valoare posibilă. În acest scop, producătorul acționează asupra ridicării nivelului tehnologilor de fabricație și a calității materiilor prime și a materialelor, a calificării oamenilor, precum și a perfecționării organizării și conducerii activității economice. Dacă producătorul nu-și respectă obligațiile contractuale asumate față de clienți, aceștia pot să renunțe la produsele fabricate sau la serviciile prestate și în consecință, să provoace falimentul acestuia.

Furnizorii sunt, de asemenea, interesați de capacitatea de plată a întreprinderii beneficiare și de asigurarea unor relații comerciale pe termen mediu și lung. Ei pot crea probleme în aprovisionarea întreprinderii și în modificarea prețurilor și a termenelor de livrare etc.

Este evidentă întrepătrunderea acțiunii clienților și furnizorilor cu mecanismul intern al întreprinderii.

Banca comercială. Băncile cu care corporația are relații directe și de la care a obținut credite sunt interesate de buna desfășurare a activității sale economico-financiare pentru a-și putea rambursa creditele și dobânzile corespunzătoare.

Banca comercială îndeplinește funcția de a mobiliza economiile bănești ale populației și ale întreprinderilor, de a le canaliza

într-un proces colectiv și imparțial de alocare a creditului către cele mai eficiente investiții.

Rolul băncilor în guvernarea corporațiilor, îndeosebi legat de prima modalitate menționată este consolidat și prin calitatea de acționar a acestora la societățile comerciale cu un pachet care, potrivit legislației în vigoare, nu poate depăși 20% din volumul total al capitalului social.

Administrația locală. Orice întreprindere este localizată într-o zonă administrativ-teritorială. De produsele sau serviciile ei beneficiind în primul rând clienții din comunitatea locală din care face parte.

Administrația locală este interesată ca întreprinderile din zona sa să fie profitabile, în caz contrar ea însăși va avea probleme (scăderea veniturilor și a puterii de cumpărare, șomaj etc). Ea poate influența cererea și oferta existente pe piață prin pârghiile fiscale, prin politica pregătirii și ocupării forței de muncă, prin politica de valorificare a resurselor locale și de îmbunătățire a infrastructurii îndeosebi în întreprinderi mici și mijlocii.

Administrația locală este interesată de bunul mers al întreprinderilor pentru că acesta își pune amprenta asupra folosirii resurselor umane și materiale, a pieței locale, a impozitelor și taxelor, pe care le încasează.

În consecință, comunitatea locală exercită un control asupra întreprinderilor situate în perimetru său.

Guvernul. În cadrul procesului de guvernare a companiilor publice și private, statul, reprezentat prin instituțiile sale specializate, exercită o influență generală, directă sau indirectă.

Influența guvernului se exercită, pe de o parte prin actele normative elaborate și aprobate și prin controlul aplicării acestora, iar pe de altă parte prin strategiile, politicile și programele globale, sectoriale și regionale de restrukturare. Prin aceste instrumente, guvernul exercită o influență considerabilă asupra comportamentului companiilor publice și private.

Mecanismul de guvernare corporativă desemnează modul în care se realizează corelațiile și legăturile dintre actorii economici și are loc reglarea activității economice a companiei în particular, și a economiei în general. Acest mecanism constă din ansamblul metodelor, instrumentelor și pârghiilor de antrenare și punere în mișcare a resurselor în vederea realizării obiectivelor companiei. Prin intermediul mecanismului se înfăptuiește îndrumarea, desfașurarea activității și controlul realizării misiunii companiei.

Scopul guvernării corporative îl constituie ridicarea profită-

bilității acțiunilor întreprinse prin armonizarea intereselor și evitarea conflictelor dintre actori economici, conflicte ce ar putea avea efecte dăunătoare nu numai asupra companiei, ci și asupra întregii activități economice.

În esență, guvernarea corporativă desemnează un ansamblu de actori economici, de metode, instrumente și pârghii prin care se asigură legătura dintre ei și orientarea, gestionarea și controlul activității economico-sociale a companiei în scopul sporirii performanțelor obținute și recompensării corespunzătoare a participanților la acest proces.

În țările cu economie de piață modernă mecanismul de guvernare corporativă a contribuit în mare măsură la armonizarea intereselor actorilor economici, la evitarea conflictelor și la ridicarea performanțelor economico-sociale ale corporațiilor.

Guvernarea corporativă are un rol deosebit de important în orientarea și gestionarea activității economice, în restructurarea, privatizarea și eficientizarea întreprinderilor.

Guvernarea corporativă presupune crearea și buna funcționare a sistemului instituțional și a mecanismelor economice capabile să asigure echilibrul structural al ramurilor și subramurilor producției sociale, al

produselor și serviciilor necesare agenților economici și populației, precum și sporirea continuă a eficienței economice și sociale.

Mecanismul de guvernare corporativă presupune constituirea unor forme juridico-organizatorice și a unor organisme de conducere a întreprinderilor capabile să se adapteze rapid la schimbările mediului extern prin luarea în considerare a unei game largi de factori politici, economici, culturali, tehnologici, ecologici, sociali.

Guvernarea corporativă reclamă stabilirea de strategii, politici și programe cât mai realiste și mai eficiente precum și definirea clară a drepturilor și răspunderilor fiecărui actor economic. Ea mobilizează și orientează eforturile actorilor economici în sensul randamentului maxim atât pentru societate în ansamblu său cât și pentru fiecare actor economic în parte, în condițiile existenței concurenței benefice în toate domeniile economice.

De calitatea guvernării corporative, de orientarea și coordonarea proceselor de restructurare depinde în mare măsură ridicarea nivelului productivității și a competitivității economiei naționale în ansamblu și fiecarei ramuri și subramuri în parte.

Procesul de restructurare, de adaptare la rigorile economi-

ce de piață, nu poate avea loc de la sine, fără o bună guvernare corporativă.

2. Disfuncționalități în guvernarea restruc- turării economiei

Examinarea succintă a datelor statistice disponibile privind situația economiei românești ne-a permis să punem în evidență principalele disfuncționalități și formularea unor direcții de îmbunătățire a performanțelor acesteia.

În *primul rând*, relevăm lipsa de consens politic. Restructurarea nu s-a bucurat din partea organelor abilitate de voință politică și de asumare a responsabilităților pentru consecințele deciziilor adoptate.

Ceea ce a alterat profund restructurarea este punctul de vedere predominant politic, iar nu economic și pragmatic.

Guvernele postrevoluționare nu au avut voința și curajul abordării frontale a ansamblului componentelor restrukturării, ci s-a preferat soluția privatizării aparatului de producție și trecerea răspunderii pentru restructurarea tehnico-economică asupra noilor proprietari. Dar și în privința privatizării au avut loc numeroase dispute politice concretizate în mai multe acte normative adoptate pe parcursul perioadei 1991 - 1997, fapt ce a prelungit considerabil procesul de privatizare, cu efecte ne-

gative concretizate în degradarea masivă a patrimoniului întreprinderilor publice, amplificarea uzurii fizice și morale a echipamentelor și tehnologiilor de producție, reducerea drastică a producției, decapitalizarea și scăderea prețului de piață al întreprinderilor, adâncirea decalajelor tehnologice și economice față de majoritatea țărilor foste socialiste aflate în tranziție și, mai ales, de țările membre ale Uniunii Europene.

În *al doilea rând*, lipsa de strategii, politici și programe globale, de ramură, regionale concrete și realiste care să permită eficientizarea procesului de restructurare.

Sub presiunea problemelor urgente, guvernele postdecembriște nu au reușit să elaboreze și să implementeze strategii, politici și programe de restructurare și modernizare a industriei, a agriculturii, a construcțiilor etc. Ele nu au mobilizat instituțiile abilitate să precizeze în detaliu, un proiect de o mare anvergură. Rolul unui asemenea proiect constă între altele: în stabilirea orientărilor strategice care să stea la baza activității manageriale de la toate nivelurile organizaționale și în toate domeniile economice și sociale.

România nu are nici un studiu-diagnostic amplu și aprofundat asupra stărilor reale din economie, și în consecință nu are nici strategii, politici și pro-

grame coerente și realiste care să depășească patru ani (adică mandatul unui guvern). Or, fără un orizont de 5-10 ani, fără obiective, fără mijloace, fără consens politic și popular, nu se pot obține rezultate bune în restructurarea economiei românești, care să ne permită integrarea eficientă în Uniunea Europeană.

Stabilirea obiectivelor nu s-a făcut pe baza evaluării exacte și complete a economiei românești, nici în ansamblu și nici pe diverse ramuri, subramuri și produse principale, și a unor studii științifice de prognoză, a evoluției cerințelor pieței interne și externe și a progresului tehnic și tehnologic.

Fără strategii, politici și programe realiste și coerente resursele țării se irosesc. În lipsa strategiei, a busolei, modelul românesc de restructurare s-a cufundat într-o mișcare browniană, prin definiție aleatoare.

Aplicarea principiului "văzând și făcând" sau cel "din aproape în aproape", a generat seisme puternice în restructurarea economiei românești.

În al treilea rând, capacitatea redusă a guvernului de a coordona și controla activitatea diferitelor centre de decizie.

Situația actuală întreține un sistem paralel sau suprapus a deciziilor executive în ce privește restructurarea și privatizarea. Sistemul este nu numai excesiv

biocratic, ci și extrem de dificil în planul șanselor de implementare a reformei.

Structura actuală a aparatului central de guvernare biocratică, suprasondărală, al cărui destin depinde de menținerea *status-quo*-ului, nu oferă șanse reale pentru corelarea intențiilor și preocupărilor diferitelor instituții pentru desfășurarea unui proces consecvent și eficient de restructurare.

Între aspectele cele mai evidente ale slăbiciunii guvernamentale este concentrarea covârșitoare a activității pe soluționarea problemelor imediate, curente și neglijarea consecințelor lor viitoare, reacționarea la simptome și rareori la adevăratele cauze.

În al patrulea rând, drepturile de proprietate nu sunt încă clar definite mai ales ale proprietarului regiilor autonome cu capital integral de stat și a societăților comerciale cu capital parțial de stat.

Încă din anul 1990 întreprinderile cu capital integral sau parțial de stat sau confruntat cu trei mari dificultăți:

- nestabilirea clară a drepturilor de proprietate și autonomiei întreprinderilor a creat condiții favorabile unui comportament managerial discreționar;
- retragerea statului de la controlul sistematic al în-

- treprinderii și lipsa noilor proprietari a creat condițiile unei puternice influențe politice asupra managerilor;
- statul își păstrează rolul de proprietar formal al activelor întreprinderilor fără asumarea responsabilității economice și a riscului ce rezidă din reforma economiei.

Îndeplinirea necorespunzătoare de către stat a rolului de proprietar a generat reducerea masivă a producției, degradarea patrimoniului, subutilizarea capacitaților de producție și a forței de muncă, diminuarea veniturilor reale ale salariaților, sărăcirea alarmantă a majorității populației.

În *al cincilea rând* practicarea unui management insuficient de performant.

Managementul a cuprins toate domeniile de activitate umane și toate nivelurile organizatorice. Prin conținutul său științific, prin modul de aplicare și cunoașterea eficienței aplicării, managementul modern a devenit un parametru economic de apreciere a faptului dacă o țară este bogată sau săracă (Peter Druker).

Folosirea eficientă a resurselor ține îndeosebi de capacitatea managerială existentă la toate nivelurile organizatorice. Schimbările succesive în sistemul managerial ce au avut loc

după revoluție au generat o profundă criză de autoritate care a fost declanșată nu numai de careța de tip know-how, ci și de cadrul legislativ incomplet, uneori ambiguu, dacă nu chiar contradictoriu, prin menținerea unor reglementări caducă și nerespectarea unora recent elaborate.

La originea performanțelor economice slabă ale multor întreprinderi românești se află calitatea conducerii lor, a structurilor și mecanismelor de funcționare, dar și situația negativă provenite din mediul extern și, desigur, dotarea cu resurse mai ales, financiare.

În *al șaselea rând*, slaba organizare și motivare a muncii salariaților. Aceștia reprezintă principalul factor de producție în cadrul fiecărei întreprinderi și instituții. Ei sunt interesați atât să obțină venituri din muncă care să le permită un trai decent cât și de calitatea muncii și condiții bune de muncă.

Venitul din muncă este, pe de o parte, un mijloc de subsistință, un suport al reproducției forței de muncă, iar pe de altă parte, este un element important al costurilor totale de producție, supus în mod firesc criteriilor de minimizare.

Minimizarea costurilor totale în general și a veniturilor din muncă în particular pe unitatea de produs și maximizarea productivității muncii se pot realiza

prin dotare tehnică și organizare modernă a producției și a muncii.

După Revoluție, sub presiunea unor grupuri de salariați sau a sindicatelor, numeroase întreprinderi cu capital integral sau majoritar de stat au desființat unele compartimente ca cele pentru prospectarea pieței, cercetare-dezvoltare, planificare, programare, normare a muncii invocându-se de obicei lipsa de resurse financiare. În schimb, au apărut numeroase funcții de conducere ale căror contribuții nu se resimt pozitiv în rezultatele întreprinderii, doar măresc considerabil cheltuielile și amplifică nejustificat circuitele informaționale.

În perioada postrevoluționară s-a ignorat corelația dintre rezultatele activității economice și evoluția veniturilor din muncă și s-a recurs, în condițiile în care măsurile de liberalizare a prețurilor pe diferite piete nu au fost simultane, la o altă corelație, respectiv la stabilirea unui anumit raport între creșterea prețurilor bunurilor și sporirea salariilor, ceea ce a dus la reducerea drastică a salariului real, respectiv a consumului de bunuri și servicii, la îngustarea considerabilă a pieței interne.

Măsurile adoptate au avut un impact negativ asupra stimulării salariaților de care depinde în mare măsură eficacitatea procesului de restructurare

și modernizare a economiei.

Politicele veniturilor, salariile nestimulative față de munca prestată, impozitele mari, seamănă mai degrabă cu o sancțiune, fiind total contraproductive.

3. Direcții de accelerare a restructurării

La originea performanțelor economico-sociale diferite ale diverselor țări se află calitatea structurilor și funcționarea mecanismelor de guvernare.

a) Perfectionarea activității parlamentului și guvernului

În centrul activității parlamentului trebuie să stea umplerea vidului legislativ care persistă încă în domeniul reformei economice în general și a restructurării în special. Este necesar un efort de stabilire a priorității și succesiunii legilor, de elaborare a unor legi noi corespunzătoare din punct de vedere calitativ și de actualizare a unei serii de legi care nu mai satisfac cerințele actuale.

Restructurarea economiei constituie obligația centrală a guvernului. Ea se cere înfăptuită cu voință politică, cu grijă și răbdare punând în acțiune toate instrumentele și pârghiile economico-financiare disponibile.

Managementul guvernamental ar trebui să creeze mecanismul de realizare a raporturilor, a legăturilor și corelațiilor dintre nevoile și resursele societății, precum și mecanismul de modi-

ficare a acestui raport ca urmare a schimburilor ce intervin în cadrul celor două componente.

În acest scop, guvernul ar trebui să asigure cadrul și măsurile ce se impun pentru restructurarea economiei și ridicarea performanțelor ei, pentru protecția mediului natural, pentru folosirea rațională a resurselor de muncă, protecția socială, sporirea standardului de viață.

Restructurarea economiei necesită o guvernare capabilă, cu suficientă autoritate, care să disponă atât de voință cât și de puterea de a pune în aplicare reforma.

Guvernul este dator să adopte măsuri mai energice care să asigure mai bine promovarea și apărarea intereselor economice, respectiv măsuri din categoria celor existente în practica internațională. Aceste măsuri ar trebui să sprijine relansarea producției naționale prin strategii, politici și programe financiare, de credit și fiscale stimulative pentru producție. Este vorba, mai ales, de realizarea unei restructurări și modernizări care să contribuie la diminuarea și eliminarea decajelor în domeniul tehnic și tehnologic al productivității muncii, a consumurilor materiale și energetice, a calității produselor, a protecției mediului, capabilă să ducă la creșterea competitivității produselor și la expansiunea exporturilor românești.

Îndeplinirea în bune condiții a atribuțiilor și a responsabilităților ce revin guvernului presupune reajustarea structurii acestuia și creșterea calității muncii organismelor guvernamentale. Avem în vedere realizarea structurilor organizatorice - pe verticală și orizontală - care să permită crearea cadrului optim de colaborare și soluționare la toate nivelurile a problemelor legate de aplicarea eficientă a strategiilor și politicilor de restructurare economică și socială a țării.

Pentru restructurarea economiei este vital ca toate instituțiile guvernamentale să disponă de un personal de înaltă calificare și moralitate, de o infrastructură informațională adecvată și de capacitatea de dialog și transparență.

b) Elaborarea și aplicarea de strategii, politici și programe naționale și regionale

Restructurarea economiei nu se face de dragul schimbării în sine, ci pentru sporirea eficienței economice, ecologice și sociale. Aceasta presupune, mai ales în condițiile în care țara se confruntă cu crize ample și profunde, ca restructurarea să fie în prealabil concepută într-un mod concret și coerent, clarificându-se obiectivele transformării, mijloacele de realizare și modalitățile practice de realizare în condiții optime a obiective-

lor stabilitate. Deci, orice transformare de anvergură, cum este restructurarea economiei românești, presupune o abordare pragmatică pe termen scurt, mediu și lung, a problemelor, evitarea risipei și lipsei de responsabilitate, scurtarea perioadei de realizare și ridicarea efectivă, pas cu pas, a performanțelor economice și sociale ale țării.

Sarcina elaborării unor strategii și politici globale ar trebui să revină în România unui organism reprezentativ, susținut de către toate forțele societății civile, cu o perenitate de funcționare mai puțin dependente de succesiunea diferitelor guverne și orientări politice. Un astfel de organism ar putea fi Consiliul Economic și Social. Strategia este de interes național în ceea ce privește obiectivele, principiile și criteriile de restructurare, mijloacele alocate și consecințele ei. Din acest punct de vedere strategia ar trebui să constituie un element de continuitate, de garanție a realizării interesului național.

c) *Ridicarea performanțelor managementului întreprinderilor*

Managementul românesc al întreprinderilor a fost obligat să parcurgă într-un termen foarte scurt trecerea de la un management axat cu preponderență pe conducerea curentă, operativă și parțial tactică, la mana-

gementul strategic de care depinde, în mare măsură, succesorul economiei noastre.

Din acest unghi, se impun, pentru management și manageri, o mai mare deschidere și adaptare la cerințele pieței, o valorificare mai amplă a informațiilor vehiculate în timp real pentru a scurta timpii de intervenție. În mod asemănător, accelerarea proceselor economice trebuie să țină seama de o nouă atitudine față de toate tipurile de resurse, care se cer protejate și utilizate mai eficient.

Performanța managerilor trebuie susținută printr-o apreciere riguroasă și prin câștiguri individuale pe măsura rezultatelor obținute. Managerii își assumă riscuri personale încheind contracte de management și obligându-se să atingă țeluri supérieure. Ei trebuie să beneficieze de posibilitatea obținerii unor substantive câștiguri personale, atât în bani cât și în natură.

d) *Îmbunătățirea conlucrării dintre managementul guvernamental și cel al întreprinderilor*

Disfuncționalitățile și desincronizările au făcut să apară o neidentificare deplină a măsurilor adoptate la nivel macroeconomic cu cele de la nivel microeconomic.

Măsurile adoptate la nivel macroeconomic nu au ținut seama deseori de situația reală

existentă la nivel microeconomic. Incoerența se reflectă cel mai bine în evoluția pe orbite total diferite ale economiei reale și a celei nominale.

Ruptura dintre nivelul macro și microeconomic în cursul procesului de restructurare, generează lipsă de coerentă, confuzii și indecizii fapt ce reprezintă un obstacol major în calea reformei.

Este nevoie ca prin instrumente de natură strategică cele două realități economice să se compore coerent pentru a se asigura progresul economico-social.

Strategiile, politicile și programele elaborate, informarea corectă, transparența activităților întreprinderii și dialogul permanent între cele două niveluri pot și trebui să aducă o contribuție importantă la armonizarea deciziilor și acțiunilor tuturor agenților economico-sociali.

e) *Perfecționarea organizării activității economice*

Sporirea profitabilității întreprinderilor presupune conceperea și implementarea de noi structuri organizatorice, metode și tehnici de acțiune.

În vederea înlăturării neajunsurilor structurilor ierarhice, companiile mari din țările dezvoltate sunt organizate în centre de profit care operează ca unități semiindependente. Astfel, s-a trecut de la structura internă, monolică la mozaicuri

alcătuite din zeci sau sute de unități considerate organizații independente. Răspândirea centrelor de profit responsabile fiecare de propriile operații, profiți și pierderi, a sporit considerabil flexibilitatea de adaptare a companiilor la schimbări.

Ridicarea performanțelor întreprinderilor implică examinarea într-un mod critic a întregii activități. Analiza ar trebui să se concentreze pe pregătirea mai bună a activității de producție (programare, normative și norme de consum de energie, materii prime și materiale etc.) pe redimensionarea resurselor în funcție de programul de producție stabilit, pe utilizarea rațională a capacitatilor de producție și a forței de muncă, pe optimizarea desfășurării activității economice. De fapt, avem în vedere organizarea activității economice în aşa fel încât să creăm oamenilor posibilitatea să se manifeste prin muncă, să câștige din muncă și să aibă satisfacțiile care decurg din aceasta.

Beneficiile proprii trebuie concentrate în cea mai mare parte spre restructurare, retehnologizare, modernizare. Prin mobilizarea acestora, restructurarea trebuie să-și capete ritmul și coerenta pentru ca eficiența și competitivitatea să crească efectiv. Deși în prezent profitabilitatea este scăzută la multe întreprinderi, totuși prin valorifi-

carea resurselor interne, aceasta ar putea crește simțitor.

Apelarea permanentă la ajutorul din afara țării a determinat o apatie generală, de neglijare și de ignorare a resurselor interne.

Succesul restructurării depinde, pe de o parte, de punerea în valoare a acumulărilor existente în țară: capacitate de producție, forță de muncă, resurse materiale și energetice, capacitate de cercetare etc, iar pe de altă parte, de atragerea capitalului străin.

Pentru atragerea investitorilor străini, primordial este ca re-

forma să-și recapete suflul și coerenta, ca eficiența și competitivitatea să crească efectiv.

Restructurarea economiei românești presupune, totodată, conceperea și implementarea unor acțiuni concertate și corente în direcția reducerii substanțiale a nivelului dobânzilor bancare, diversificarea resurselor, de finanțarea de activități economice și, îndeosebi, a investițiilor, de reducere a fiscalității, de extindere a concurenței, de stimulare a forței de muncă, de deblocare a pieței interne, de expansiune a exporturilor etc.

Note bibliografice

1. Ilie Serbănescu, Corporațiile transnaționale, Editura Politică, București, 1978.
2. Thomas W. Dunfee s.a., Modern Business Division, New York, 1984.
3. Alvin Toffler, The Adoptive Corporation, McGraw-Hill Book Company, New York, 1989.
4. ***Foreign Direct Investment and Transnational Corporations in Services, United Nations, New York, 1989.
5. Steve H. Hanke, Privatizare și dezvoltare economică, Editura Expert, București, 1992.
6. Herman Bryant Maynard Jr., Susan E. Mehrtens, Ai patrulea val, Afacerile secolului XXI, Editura Antet, 1993, p. 19.
7. Gh. Zaman, I. Bratu, Restructuring State Enterprises in Romania, Romanian Economic Research Observer, nr. 4-5/1994.
8. Jan Kregel, Egon Matzner, Gernot Grabher, Șocul pieței, Editura Economică, 1995, p. 29-30.
9. Dan Drosu Șaguna, Mihail Romeo Nicolescu, Societățile comerciale europene, Editura Oscar Print, București, 1996.
10. Daniel Dăianu, Transformarea ca proces real, IRLI, București, 1996.

11. Gh. Zaman, I. Bratu, Restructurarea societăților comerciale, Editor Tribuna Economică, 1996.
12. J. K. Galbraith, Goana spre capitalism, Economistul, nr. 67/22-25 februarie 1991.
13. Andrei Vela, Proprietatea privată și eficiența economică, Economistul, nr. 233/9-12 octombrie 1992.
14. Paul Bran, Privatizarea - un proces de mare complexitate, Tribuna economică, nr. 47/1992.
15. Corporate Governance, Adevărul economic, nr. 34, 36, 41/1996.
16. Blocajul managerial III, Adevărul economic, nr. 20/19-25 mai 1999, autor Ioan Bratu.
17. Guvernarea corporativă în România I, Adevărul economic, nr. 14/7-13 aprilie 1999, autor Ioan Bratu.
18. Guvernarea corporativă în România II, Adevărul economic, nr. 15/14-20 aprilie 1999, autor Ioan Bratu.
19. Guvernarea corporativă în România III, Adevărul economic, nr. 16/21-27 aprilie 1999, autor Ioan Bratu.
20. Guvernarea corporativă în România IV, Adevărul economic, nr. 17/28 aprilie-4 mai 1999, autor Ioan Bratu.
21. Disfuncționalități majore pe piața românească de capital I, Adevărul economic, nr. 17/28 aprilie-4 mai 1999, autor Ioan Bratu.
22. Disfuncționalități majore pe piața românească de capital II, Adevărul economic, nr. 18/5-11 mai 1999, autor Ioan Bratu.
23. Blocajul managerial III, Adevărul economic, nr. 20/19-25 mai 1999, autor Ioan Bratu.
24. Guvernarea corporativă în România I, Adevărul economic, nr. 14/7-13 aprilie 1999, autor Ioan Bratu.
25. Guvernarea corporativă în România II, Adevărul economic, nr. 15/14-20 aprilie 1999, autor Ioan Bratu.
26. Guvernarea corporativă în România III, Adevărul economic, nr. 16/21-27 aprilie 1999, autor Ioan Bratu.
27. Guvernarea corporativă în România IV, Adevărul economic, nr. 17/28 aprilie-4 mai 1999, autor Ioan Bratu.
28. Disfuncționalități majore pe piața românească de capital I, Adevărul economic, nr. 17/28 aprilie-4 mai 1999, autor Ioan Bratu.
29. Disfuncționalități majore pe piața românească de capital II, Adevărul economic, nr. 18/5-11 mai 1999, autor Ioan Bratu.

DIMENSIUNEA SOCIALĂ A UNIUNII EUROPENE. IMPLICAȚII PENTRU ROMÂNIA

Maria POENARU

Piața unică sau piața internă a Uniunii a devenit realitate la 1 ianuarie 1993, dată de la care bunurile, capitalurile și serviciile pot circula liber. Începând cu 1 ianuarie 1995, piața internă cuprinde 15 țări cu o suprafață totală de 3236 km și o populație estimată la 371,5 milioane locuitori. În iulie 1997, trei din cele zece țări care au aparținut fostului bloc comunist au fost nominalizate pentru a fi invitate să înceapă negocierile în vederea aderării: Ungaria, Polonia și Cehia. Aflată în proces de pregătire pentru integrare, România trebuie să țină seama de toate dimensiunile acestui proces. Dimensiunea socială a integrării este una dintre acestea. Ea se referă, în principal, la: câștigurile în ceea ce privește nivelul de trai și drepturile sociale; politicile sociale din țările comunitare și orientările în acest domeniu; drepturile sociale ale cetățenilor nonnaționali în raport cu cele ale cetățenilor naționali în condițiile liberei circulații a forței de muncă etc., în general, tot ceea ce este cunoscut a fi *acquis social*. În acest context, reforma economică și socială în curs de realizare din România trebuie să ia în considerare și să se raporteze

la marile tendințe ale evoluțiilor sociale din țările UE, la politicile promovate în acest domeniu, să evite posibilele efecte adverse deriveate din (ne)respectarea normelor convenite la nivelul uniunii.

1. Standardul social

În procesul de creare, lărgire și consolidare a UE s-a vorbit mai puțin de edificarea mediului social, în principal datorită faptului că o lungă perioadă după cel de-al doilea război mondial, țările Europei Occidentale au cunoscut o prosperitate remarcabilă, urmare atât a eforturilor de dezvoltare ale fiecărei țări, cât și a unor măsuri inițiate și susținute la nivel comunitar. În mai puțin de 30 de ani, creșterea economică a antrenat o îmbunătățire constantă a nivelului de trai, a mediului de muncă, a sănătății și regimului de protecție socială în spațiul comunitar. Ameliorarea nivelului de trai s-a produs mai rapid în țările mai puțin dezvoltate, cu un nivel al PIB/locuitor mai scăzut: Italia, Spania, Grecia. La aceasta au contribuit, într-o măsură importantă, programele comunitare de dezvoltare economică și de dezvoltare regională susținute prin intermediul fondurilor struc-

turale, standardul social fiind puternic dependent de realizarea obiectivelor economice. Astfel, dimensiunea socială a integrării a fost prezentă mai mult implicit decât explicit în acțiunile comunitare, considerându-se că aceasta este strâns legată de problema ocupării forței de muncă, de dezvoltarea cu prioritate a unor regiuni sau zone rămase în urmă, în special a celor rurale.

În ultimele două decenii, UE și țările membre s-au confruntat cu o criză persistentă ceea ce a adus în prim-planul preocupărilor lor probleme sociale majore cum sunt: șomajul înalt și de durată; sărăcia și slăbirea coeziunii sociale etc.

Șomajul în țările comunitare s-a agravat după criza petrolierului din anii '70, menținându-se la cote alarmante. În perioada 1975-1995, numărul total al șomerilor din cele 15 țări care fac parte în prezent din UE a crescut de peste 3,5 ori, de la 5058 mii persoane la 17856 mii, iar rata șomajului de la 3,7% la 10,7%. O dată cu integrarea unor state în Uniune s-au accentuat discrepanțele dintre țări în ceea ce privește gradul de ocupare a forței de muncă. Astfel, exceptând din analiză Luxemburgul, dacă în 1975 rata șomajului varia între 1,7% în Austria și 7,3% în Irlanda, intervalul de variație a acesteia a crescut

în 1995 deosebit de mult, de la 3,8% în Austria la 22,9% în Spania. În plus, rata șomajului a crescut și s-a menținut la cote înalte în țările mai puțin dezvoltate ale UE (Spania, Grecia, Italia, Irlanda) și în țările care au procedat la restructurări economice în perioadele de negocieri în vederea aderării sau după încheierea acestora (Finlanda, Suedia, Olanda).

În țările UE problemele cele mai grave referitoare la ocupare se localizează în rândul tineretului și al femeilor; ele vizează de asemenea, șomajul de lungă durată. Rata șomajului în rândul tineretului la nivelul Uniunii s-a situat în ultimul deceniu în jur de 21%-22%. Aceasta varia în 1995 de la 5,6% în Austria la 29,9% în Finlanda și 42,2% în Spania. Rata șomajului în rândul femeilor era în 1995, în medie la nivelul Uniunii, de 12,5% și varia de la 5% în Austria la 16,7% în Finlanda și 30,5% în Spania. Șomajul de lungă durată afecta în 1995 aproape jumătate din numărul șomerilor la nivelul Uniunii, dar atingea cote de peste 60% în Irlanda (61,3%), Belgia (62%) și Italia (63,6%).

La nivelul UE și al statelor membre se afirmă că problema șomajului respectiv a ocupării, a devenit și reprezentă, în perioada actuală, prioritatea numărul unu a politicii economice.

Realitatea arată însă că marja de manevră pentru soluționarea acesteia, în contextul mult mai larg al realizării Uniunii Economice și Monetare, este extrem de mică. De altfel, ocuparea forței de muncă nu se numără printre criteriile de convergență pentru UEM, criterii care sunt prin excelенță din sfera economiei nominale: deficitul bugetar, datoria publică, rata inflației, rata dobânzii, mecanismul de schimb monetar și fluctuația monedelor naționale.

Politiciile de ocupare au avut un predominant caracter național. Acțiunile la nivelul comunității au fost în general complementare celor naționale și au vizat, în principal, îmbunătățirea mobilității ocupaționale și regionale a forței de muncă, adaptarea sistemelor de educație la nevoile pieței și îmbunătățirea capitalului uman, schimb de informații și experiență. Gravitatea șomajului a condus la înscrierea problemelor ocupării forței de muncă pe un loc prioritar în cadrul preocupărilor organismelor Uniunii în perioada actuală. Acest lucru este consfințit prin Tratatul de la Amsterdam (semnat în octombrie 1997 și care va intra în vigoare după ratificarea sa în 1999) în care a fost introdus, după îndelungate dezbateri și numeroase compromisuri, un titlu nou privind ocuparea forței de muncă.

Sărăcia și excluderea socială constituie un alt subiect preocupant în spațiul comunitar. În pofida marilor progrese economice, a abundenței, a eforturilor de combatere a șomajului și a discriminării în materie de ocupare în țările membre la nivel național și comunitar, se poate constata creșterea problemelor legate de sărăcie și excludere socială.

Dincolo de interpretările și nuanțele pe care cercetătorii le conferă termenilor sărăcie și excludere socială, problema sărăciei este cea care atrage atenția în mod deosebit și impune măsuri concrete de combatere.

Potrivit standardelor UE (decreta Consiliului din 19 decembrie 1984), sărace sunt considerate persoanele, familiile și grupurile ale căror resurse (maternale, culturale și sociale) sunt atât de limitate încât le exclud de la un mod de viață minim acceptabil în statele membre în care acestea trăiesc. O evaluare a sărăciei în UE efectuată pentru anul 1988, utilizând scale de echivalentă OCDE și un prag de sărăcie care reprezintă 50% din cheltuielile de consum la nivel național, arată că sărăcia a afectat 14% din gospodării sau 16% din numărul total al populației, circa 52 milioane persoane. Rata sărăciei variază însă substanțial pe țări. Astfel,

În țările nordice sunt afectate de sărăcie mai puțin de 9% din gospodării și sub 11% din numărul total al indivizilor. Această rată era de două ori mai mare în Portugalia, Grecia, Irlanda, Spania și Italia.

Ca și în cazul șomajului, combaterea sărăciei constituie un prerogativ al politicilor naționale. Comunitatea a exprimat, cu diverse ocazii, voința sa de a contribui la eforturile naționale pentru combaterea sărăciei. Recomandarea Consiliului din 24 iunie 1992 (92/441/EEC) stabilește criteriile comune referitoare la resurse și asistență socială. Se recomandă ca statele membre să recunoască dreptul unei persoane la resurse suficiente și la asistență socială pentru a duce o viață compatibilă cu demnitatea umană și să furnizeze ajutor finanțiar acelor persoane ale căror resurse sunt insuficiente.

La nivel comunitar, începând încă din anii '70, s-au inițiat programe plurianuale care au servit în special la finanțarea unor cercetări și la facilitarea schimbului de informații privind lupta împotriva sărăciei și excluziunii sociale în spațiul comunitar. Programul *Poverty 3* (1989-1994) a fost cel care a condus la ideea creării, la nivel comunitar, a unui Comitet de observare a politicilor naționale de combatere a sărăciei și excluziunii sociale.

2. Sisteme de protecție socială

Priveți din perspectivă europeană, sistemele de protecție socială ale statelor membre ale UE sunt foarte diferite. În diversitatea lor, acestea au totuși o serie de trăsături comune, între care cele mai importante sunt:

- volumul mare al cheltuielilor alocate protecției sociale. La începutul anilor '90, cheltuielile publice cu protecția socială reprezentau, în medie pentru țările UE, 22% din produsul intern brut, în unele țări chiar peste 30%. Aceasta pentru că: protecția socială este mai extinsă în materie de riscuri acoperite; accesibilitatea populației la prestații bănești și servicii sociale este mai largă (condițiile de eligibilitate sunt mai puțin restrictive); nivelul prestațiilor în termeni de rate (față de salariu de exemplu) este mai înalt;
- atitudinea publică este favorabilă, securitatea socială fiind considerată una dintre cele mai mari cuceriri ale societății moderne;
- toate sistemele de protecție socială sunt în proces de reformare, principalele cauze fiind: costurile mari și nevoia de adaptare la

schimbările economice și sociale rapide.

Considerat costisitor de analiști și că afectează competitivitatea, sistemele de protecție socială din țările UE se află în continuare sub semnul dezbatărilor și al transformării.

Diversitatea sistemelor rămâne însă o trăsătură dominantă. Ea este expresia rădăcinilor istorice și un rezultat al factorilor care au condus la evoluția sistemului din fiecare țară. Diferențele derivă în principal din fundamentele constructive ale sistemului, respectiv predominanța finanțării de tip contributiv sau noncontributiv care definește eligibilitatea; accesul la prestații sociale; legătura sistemului cu participarea la muncă sau cu cetățenia; orientarea spre universalitate sau spre selectivitate etc.

Similaritatea și diferențele între sistemele de protecție socială ale celor 15 state membre ale UE au la bază următoarele aspecte care țin de construcția sistemului: riscurile acoperite și eligibilitatea; structura prestațiilor; reguli de finanțare; aranjamentele instituționale și organizatorice. O evaluare din acest punct de vedere a Comisiei Europene (1995) arată că sistemele de protecție socială ale statelor membre tind să se încadreze în patru grupe geosociale: (a) țările scandinave: Dane-

marca, Finlanda și Suedia cu protecție socială universală, unde cetățenii sunt îndreptăți la prestații într-o "sumă de bază" atunci când apare riscul; (b) Regatul Unit și Irlanda, unde acoperirea este universală (sau aproape universală) și nivelul prestațiilor de bază mai modește; finanțarea ocrotirii sănătății se face din impozite; (c) Germania, Franța, Benelux și Austria au în general sisteme construite pe principii bismarckiene, în care asigurarea socială joacă un rol important; (d) Italia, Spania, Portugalia și Grecia, în care sistemele se constituie dintr-un mix de modele, mai fragmentat, cu menținerea unor scheme de tip bismarckian, dar fără scheme prin care se acordă un venit minim garantat, cu acces și standard de acoperire universal.

Reformele și evoluțiile recent înregistrate de sistemele de protecție socială semnalează două categorii de elemente de convergență. Una se referă la măsurile orientate spre reducerea cheltuielilor: introducerea unor reguli de utilizare mai bună a resurselor pentru grupuri țintă și a unor condiții mai severe pentru acces și obținerea de prestații; trecerea spre sisteme mai selective de acordare a unor prestații pe baza verificării veniturilor sau pe baza unor criterii noi; privatizarea unor componente ale sistemelor; accentu-

mai mari pe măsuri active comparativ cu cele pasive. Cealaltă categorie se referă la măsuri care privesc finanțarea și se referă la: reducerea contribuțiilor de asigurări sociale plătite de companii/intreprinderi; găsirea unor metode alternative de finanțare.

Politica socială la nivelul UE a fost susținută cu ajutorul unor instrumente specifice, cum sunt: dispozițiile legale, fondul social european, instrumente axate pe probleme punctuale ca: sănătatea publică, sărăcia, inserția socială a persoanelor cu handicap etc.

Crearea și punerea în practică a unei politici sociale la nivelul Uniunii a constituit întotdeauna un subiect controversat. Această situație derivă din faptul că încă de la început au apărut puncte de vedere diferite în legătură cu dilema dacă realizarea pieței comune va angaja în mod automat o apropiere a sistemelor naționale de protecție socială. Necessitatea evitării unor riscuri referitoare la o concurență severă pe piața internă europeană a determinat UE să adopte o serie de norme sociale minime sub formă de Directive pe care statele membre să le transpună în legislația națională. Statele pot să stabilească niveluri mai înalte de protecție dacă acestea pot fi susținute. În situația în care statele membre nu pot realiza obiectivele fixate

la nivelul Uniunii, s-ar pune problema aplicării principiului subsidiarității. Totuși, în ce măsură se poate aplica acest principiu la problematica socială și în ce măsură sunt capabile să realizeze obiectivele comunității, explicit formulate în articolul 2 al tratatului, "de a promova... un nivel înalt de ocupare și de protecție socială" sunt întrebări care așteaptă încă răspunsuri. Se acceptă mai degrabă *a priori* ideea că statele membre sunt capabile să realizeze aceste obiective. Evidența faptelor sociale din ultima perioadă arată însă o situație care îndeamnă la reflecție, multe aspecte luând o direcție în sensul opus, ceea ce pledează în favoarea unui cadru general pentru realizarea unor astfel de obiective la nivel european.

Acquis-ul legislativ acoperă, în principal: sănătatea și securitatea muncii; dreptul muncii și condițiile de muncă; egalitatea șanselor între bărbați și femei; protecția socială pentru minoranți. În aceste domenii, legislația UE a adoptat standarde minime.

3. Libera circulație a persoanelor

Una din principalele libertăți în procesul de formare a pieței unice este libera circulație a persoanelor. Pe linia principiilor, articolul 7A al tratatului menționează conceptul de liberă circulație în conjuncție cu

formarea pieței unice și prevede trecerea necontrolată a persoanelor peste frontierele dintre statele membre. Prevederile acestui articol nu s-au realizat până la această dată integral la nivelul Uniunii (spațiul Schengen). Prin articolul 8A, paragraful 1 (conform tratatului de la Amsterdam, articolul 8) din partea a doua a tratatului consacrată Cetățeniei Uniunii, se referă la faptul că fiecărui cetățean din țările membre i se conferă dreptul individual la liberă circulație și rezidență pe teritoriul statelor membre.

Comparativ cu celelalte libertăți stipulate de tratat, cea referitoare la libera circulație a forței de muncă și a cetățenilor întâmpină numeroase restricții. Una dintre acestea se referă la drepturile sociale ale lucrătorilor migranți și ale membrilor familiilor lor.

Diferențele mari între țări în ceea ce privește sistemele de securitate socială, cu deosebire cele referitoare la o perioadă de așteptare (cotizare sau cetățenie) pentru a primi pensie sau ajutor de șomaj, ajutor social etc. au drept efect nerecunoașterea unor astfel de drepturi. Multe prestații sociale se plătesc numai în țările în care lucrătorul este eligibil. Cineva care se mută într-o țară după încheierea vieții active poate rămâne fără nici un drept de protecție socială. Sunt obstacole

serioase în calea mișcării libere a forței de muncă. Este o realitate și faptul că un migrant trebuie să obțină drept de muncă în țara primitoare.

La nivelul UE nu s-au întreprins măsuri sistematice de coordonare sau de armonizare a sistemelor de securitate socială. Drepturile sociale ale lucrătorilor migranți sunt însă stipulate de Regulamentele numărul 1408/71 și numărul 574/72 care se referă la: dreptul lucrătorului migrant la asigurări sociale în țara primitoare; interzicerea formelor de discriminare pe bază de naționalitate. Legislația acoperă teritoriul UE.

În legătură cu lucrătorii migranți proveniți din țări terțe (ce nu aparțin UE), în probleme legate de drepturi de securitate socială care de regulă diferă foarte mult, se pot încheia acorduri bilaterale care acoperă aspecte ca: determinarea perioadei de asigurare în țările UE, exportul de prestații spre un alt stat al UE și, în cazuri excepționale, în țara de origine a lucrătorului migrant.

Procesele de la Curtea de Justiție care au avut ca obiect probleme legate de respectarea normelor de securitate socială în cazul lucrătorilor nonnaționali arată că acest domeniu este descoperit în cea mai mare parte. De menționat că altele sunt principalele rațiuni care li-

mitează în perioada actuală circulația liberă a forței de muncă (politice, economice, concurența pe piața muncii etc.).

Circulația liberă a lucrătorilor pe piață unică rămâne o libertate puternic îngrădită. Studiile pe această temă arată că migrația intraeuropeană a scăzut, cetățenii care aparțin spațiului economic european devin tot mai imobili. Aceasta este un subiect care se leagă și de oferta tot mai mică de locuri de muncă în țările UE; de asemenea, de nevoia restrângerii protecției sociale în scopul atingerii unor echilibre la nivel macroeconomic; precum și de problemele legate de integrarea comunităților de imigranți deja acceptați în perioadele anterioare. Constatarea unor obstacole legale în fața liberei circulații a forței de muncă, a faptului că există extrem de puține informații privind drepturile de securitate socială ale nonnaționalilor care doresc să lucreze sau să locuiască într-o țară UE pot constitui germeni ai unei Europe divizate din punct de vedere social.

4. Exigențe pentru România

Integrarea europeană a României pune o serie de probleme legate de *acquis-ul social* din UE. Aceasta vizează, în principal, următoarele grupe de probleme:

(a) Nivelul de trai al popula-

ției din România înregistrează decalaje enorme comparativ cu țările UE, decalaje ce au crescut în perioada de tranziție. Nivelul de trai scăzut și şansele mici de integrare pe piața muncii induc tensiuni sociale și incită, în special tineretul bine calificat, la emigrare. Uniunea Europeană este preocupată de problemele sărăciei și excluziunii sociale din țările candidate și sprijină proiectele naționale care vizează astfel de probleme. Dar sprijinul extern este insuficient și ineficace dacă acesta nu se cuplează în mod fericit cu un efort intern și ale cărui resorturi stau în redresarea economică însoțită de creșterea ocupării forței de muncă.

(b) Sistemul instituțional în domeniul social din România are numeroase similitudini cu cel din țările UE, din punctul de vedere al structurilor de bază. Precaritatea instituțională se localizează în special în zona funcționării eficiente și a jurisprudenței. După 1989 a avut loc o dereglementare și un proces de creare de noi instituții, inclusiv cele care încurajează dialogul social. Legislația în domeniul securității sociale a început a fi adaptată la cerințele economiei de piață. Astfel, a fost adoptată o lege a protecției șomerilor și a început modernizarea instituțiilor care reglementează piața muncii, s-au fă-

cut unele corecții la sistemele de pensii, au fost create scheme noi în sfera asistenței sociale, a fost adoptată legea asigurărilor de sănătate.

Semnalăm următoarele aspecte importante care pot contribui la corectarea dimensiunii sociale a transformărilor din România și în perspectiva integrării. Unul se referă la faptul că cheltuielile de securitate socială sunt foarte mici, ca pondere în produsul intern brut și ca nivel în raport cu țările din UE. Apare necesară o grija mai mare în legătură cu preocuparea de a reduce și mai mult aceste cheltuieli, corectă în cazul țărilor din UE, dar nepotrivită pentru situația actuală a României. Celălalt aspect vizează coerenta și consistența sistemului instituțional al protecției sociale, care să garanteze ce-

tăceanului român accesul firesc la drepturile sociale câștigate. În fine, un aspect special îl constituie punerea de acord a prevederilor din legislația națională cu cele stipulate de tratate, regulamente și directive în domeniul ale UE.

(c) Circulația liberă a forței de muncă va putea înregistra fluxuri nu numai dinspre țări mai puțin dezvoltate spre țări mai bogate, ci și invers, cum ar putea fi și cazul României. În această situație se preconizează obligativitatea statului primitor de migranți de a asigura drepturile de securitate socială la niveluri acceptate în cadrul acordurilor sau tratatelor la nivel comunitar. Aceasta face necesară modificarea legislației naționale în privința dreptului la muncă și a eliminării eventualelor discriminări legate de naționalitate.